4/17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1903.
Ա. ՏԱՐԻ. — ԹԻՒ 21

ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Բաժանորդագին՝ 10 Ֆր. տարեկան

Հասցէ՝
Ред. на в. " ВЕРАДЗНУТЮНЪ ". — Русе
Réd. du jour. „VERADZNOUTIOUN" Roustchouk

ՎԱՏԵՐԸ

Սպանութեան փորձ մեր ամենասիրելի ընկեր Աւետիս Նազարբէկի ինչպէս և Սապահ-Գիւլեանի վրայ, վերջինիս ինչ որ «դժոխային մեքենայի» միջոցով, աղարտուած դժոխքի զաւակներից, Լօնդօնում մեր անմոռանալի ընկերներ Սագունիի, Համբի և Արտօդի զոհ գնալը աննկարագրելի միջոցի,—այդ բոլորը ծանր հարուածներ են մեզ համար, անփոխարինելի կորուստներ ։ Նրանք իրենց արիւնը թափելու էին մօտալուտ ապագայում Երկրի արիւնոտ դաշտերում ու լեռներում կռուելիս մեր բոլորիս նպատակի համար, փոխանակ զոհ գնալու քստմնելի դաւադրութեան ։

Հարուածը խիստ էր, կորուստը մեծ ։

Ողբա՞լ մեր թանկագին ընկերների կորուստը, վայնասո՞ւն բարձրացնել, հրապարակը հեղեղել «ախ»-երով ու «վախ»-երով ... Ա՜հ, ոչ ։ Ժամանակներ կան, երբ մարդ անծայր ու խոր վշտով համակուած՝ անկարող է ըզգում իրեն լաց լինելու, արցունք չի լինում, որ թրջէ հրայայտ աչքերը, երբ լեզուն չի կարողանում արտասանել և ոչ մի բառ, երբ չի գտնում խօսքեր, որոնցով կարողանայ պատկերացնել իր ներքին ամբողջ աշխարհը, որը յուզւում է, փոթորկւում՝ ինչպէս մի կատաղի ովկիան, որոնցով կարողանայ նկարագրել իր խորին վիշտն ու զայրոյթը՝ ընդդէմ վատերի ։ Եւ այդպիսի ժամանակներում մարդ անկարող է լինում ողբալ իր սիրելիների կորուստը, միայն երեսի մկաններն են, որ երբեմն ցնցւում են, միայն յօնքերն ու ճակատն են, որ միշտ մռայլ են ու կնճռոտ, և աչքերն, որոնք բոցավառ են, կատաղի ։ Եւ վայել էլ չէ յեղափոխականին արտասուելը, վայնասուն գցելը և կամ կոծերի, գժութիւնների առաջ վհատելը ։ Ո՛չ, դա կարտասորայով կուսակցութիւնը ։ Նա ամենայն պաղարիւնութեամբ, անվրդով ու խրոխտ պիտի կրէ՝ գաղափարի իրականացման համար՝ ամէն մի մեծ ու փոքր զրկանք, հարուած, կորուստ, եղել է նա իւրը, ընկերոջը, կամ կուսակցութեանը, որին պատկանել է ինքը հոգով ու սրտով, իր ամբողջ էութեամբ ։ Ճանապարհը՝ դէպի վսեմը, արդարութիւնն ու հաւասարութիւնը, սօցիալիզմի թագաւորութիւնը, այդ երանելի ապագան՝ այս աշխարհում՝ միմիայն արիւնով, զոհերով է, որ պիտի հարթուէ անշուշտ ։

Այդ ապագայի համար ընկնողները, նրա համար արիւն թափողները միայն անմահանում են և դրանով իրենց ընկերների մէջ առաջացնում՝ նոր էներգիա՝ թափով նետուելու հասարակական ասպարէզը, մտրակելու ամէն կարգի նողկալի սրտի տէր տիպերին, «ազգային գործիչներին» ։ Նրանք միևնոյն ժամանակ իրենց արիւնով ու մահով մեզ կտակում են աւելի ևս պինդ, համոզուած ու հաւատարիմ փարել այն դրօշին, որի տակ ինկան իրենք՝ անողոք կռւի ժամանակ՝ ընդդէմ վատերի և նրանց հովանաւորող բարբարոսների ։

Մէկի կատարած սխալը իրաւունք չի տալիս մի ուրիշին նոյնը անելու, մէկի արած դաւադրութիւնը չի արդարացնի միւսին, որը նոյն միջոցն է գործ դնում հակառակորդի դէմ, մէկի գործած քստմնելի ոճիրը՝ իրաւունք չի տալիս մի ուրիշին նոյն նողկալի միջոցին դիմելու ։ Ո՛չ ։ Սպանութեանը պատասխանել սպանութեամբ, ոճիրին՝ ոճիրով, դաւադրութեանը՝ դաւով և այդ բոլորով ապականել հասարակական գործունէութեան ասպարէզը, վարկաբեկել, խայտառակել Յեղափոխական կուսակցութիւնները և հայ ժողովուրդը՝ Եւրոպայի առաջ — հաւատացէք ընթերցող — վերին աստիճանի դատապարտելի յանցանք է, որի հեղինակները, վատերը, բարոյապէս պիտի մահանան հասարակութեան առաջ, պիտի անողոք կերպով խարազանուեն, վարկաբեկուեն և ի վերջոյ դուրս շպրտուեն բոլոր հասարակական գործերի միջից ։ Եւ մենք ատրճանակով ու դաշոյնով չէ՛ որ պիտի պատասխանենք մեր երդուեալ թշնամիներին, այլ մամուլով և միմիայն մամուլով, որը հիմնուած պիտի լինի զուտ գաղափարական հողի վրայ ։ Նրանք կատարեցին պժգալի դաւադրութիւնը, բայց մենք նոյնը չանենք, նոյն միջոցով չը լուծենք մեր վրէժը ։ Ամօթ է հայութեան համար ։

Լօնդօնեան ահաւելի դրաման ցնցեց բոլորին ։

Դա գալիս է նորից վրդովելու, յուզելու հասարակական [illegible] կարծիքը և նրա աչքում աւելի ևս գցելու, արդէն բաւականաչափ, նոյն մեր հակառակորդների ձեռքով, ընկած, վարկը՝ ամբողջ հայ Յեղափոխութեան ։ Անկասկած, վարկը, բարոյականը՝ հասարակական որ և է կուսակցութեան յարատև գոյութեան, նրա անարգել, անսայթաք առաջխաղացման և աջող գործունէութեան՝ ամենաառաջնակարգ և ամենաանհրաժեշտ պայմաններից, հիմնաքարերից մէկն է ։ Եւ կուսակցական, աշխարհիկական քննադատութեանը յագուրդ տալու համար՝ աշխատել վերացնել այդ հիմնաքարերից մէկը, — կը նշանակէ մի մեծ և կարևոր ծառայութիւն մատուցանել Ցարին ու նրա եղբայր Սուլթանին, կը նշանակէ դրանով նպաստել բարբարոսութեան շարունակելուն և յետաձգել ժողովրդի փրկութեան գործի համար մղուելիք կռւի վերջնական յաղթանակը, եթէ չասենք իսպառ վտանգել այն ։

Այդ դրաման, մեր ընկերների եղերական մահը, գալիս է միևնոյն ժամանակ մի աւելորդ անգամ ևս ապացուցելու մեր հակառակորդների «թաքթիքի» ամբողջ եղեռնական լինելը, ցոյց տալիս թէ ո՛րքան հեռու են նրանք հասարակական գործիչ բարձր անունը, կոչումը կրելու արժանաւորութիւնից, թէ որքան ընկած են բարոյապէս, հոգով ու սրտով փչացած, նեխուած և հետևապէս բացարձակօրէն անպէտք և միանգամայն վտանգաւոր — աւելի քան Ցարն ու Սուլթանը, որովհետև ներքին թշնամիներ են — հասարակական, հանրամարդկային մեծ գործի համար ։

Այդ պարոնները կարծում են թէ Յեղափոխական ոևէ խմբակ կամ կուսակցութիւն՝ իրեն համար է, որ գոյութիւն ունի, իրեն համար է, որ գործում է և իրեն է միայն, որ պարտաւոր է հաշիւ տալ իր ազգավնաս գործունէութիւնների՛ համար ։ Տխմարնե՛ր ։ Արդեօ՞ք մոռացել էք, թէ վերջին սպանութիւնները, ինչպիսի պարագաներում է, որ երևան են գալիս, ի՞նչ չարիքներ է, որ հասցնելու են Յեղափ. կուսակցութիւններին և հետևապէս հայկական դատին, թէ ո՞ր աստիճան զզւանքով են վերաբերւելու ձեզ՝ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը, հայ ժողովուրդը և նոյնիսկ ձեր միամիտ շարքերը ։ Բայց ի՞նչ ։ Երբ մի խմբակ եղեռնական է, նրա համար դժւարին ոչինչ չըկայ, նրա համար ոչ մի սրբութիւն, ազնուութիւն, գրական էթիկա, գոյութիւն չունի, նա ամէն ձևի և գոյնի տակ էլ ընդունակ է երևան գալու՝ նայած հանգամանքների և մարդկանց թելադրութեանը ։ Ա՜հ, ստորաքարշ, գարշելի կեղծաւորներ, դիմակաւորներ ։

Լօնդօնեան քստմնելի դրաման կուրախացնէ մեր բարբարոս թշնամիներից՝ Ցարին և Սուլթանին, որովհետև դրանց փայփայած դժոխային միտքն է՝ վերջ դնել Յեղ. կուսակցութիւնների վարիչների արդիւնաւոր և իրենց տիրանիայի համար վտանգաւոր կեանքին, — մեռցնելու (???) համար Գաղափարը, որի կրողներն ու քաջամարտիկ զինուորներն են այդ ղեկավարները ։ Մի վայրենի և միանգամայն հրէշաւոր միտք, որը այժմ փորձում է գործադրել, իրականացնել հայ, սկզբից ի վեր դասադիր, խմբակը, հայ կեանքի այդ պժգալի արատը, թերևս իրեն աչքից ունենալով այդ երկու

բարբարոս կառավարութիւնների անհրաժեշտ դրամական և այլ օգնութիւնները։ Փակագծի մէջ ասենք, որ մենք պատրաստ ենք մեր այս կարծիքը յայտնելու, ենթադրելու, որ մեր իրաւունքն է»։

Բայց ինչ։ Մաշացնելով Հնչակեան վարիչներին, մեր սեւահոգի, երկչոտ հակառակորդները, թշնամիները կարծում են կը դադարէ՞ գոյութիւն ունենալուց կուռը այն Գաղափարի, Իդէալի, որի առաջին կարապետներն ու համոզուած ռահվիրաներն են եղել հայութեան մէջ այդ ղեկավարները և որը ունի իր բազմաթիւ հետևողները, մարդիկներ՝ գիտակից, համոզուած։

Ապուշնե՜ր։ Միայն ձեր սրտէտ, աշխարհական ոգով միանգամայն կուրացած սև միտքն է, որը ընդունակ է միայն այդպիսի վիժուածքներ առաջացնել։

Մեռցնել Գաղափարը, դուք, ո՛ չխարներ, անկարող էք, որովհետև նա անհատների սեպհականութիւն չէ և ոչ էլ արտադրութիւն նրանց մտքի, որ իրենց մահովն էլ վերանայ իրենց կրած գաղափարի հետ գոյութիւնը։ Այլ գաղափարն և իր կրողները՝ ծնունդ են մեր գաւառի իրականութեան, պատմական մոմէնտի։ Միայն այդ Սօցիալիստական գաղափարն է, որ ընդունակ է և կարող բուժելու մեր գաւառի կեանքի բազմատեսակ վէրքերը՝ հասցրած հայութեանը և՛ ձեր կողմից։ Եւ դա մի վսեմ միջոց է մեզ բոլորիս երջանկացնելու և ազատելու ամէն տեսակ բռնութիւններից, կաշկանդումներից, դարեւոր կապանքներից, դա մեր խաւար կեանքը լուսաւորող մի վիթխարի ջահ է, արև, որի լոյսը, անշուշտ, վերջ ի վերջոյ, շլացնելու է և՛ ձեր աչքերը։ Այո՛, խղճացք, — որին դուք՝ նրա կրողների վրայով մոլեգնած, վայրագօրէն հարւածում էք, հալածում՝ նման Սուլթանի ու Ցարի և որին մնացելու համ, որ անեծք ծիծաղելի է, մրոտելու միանգամայն անզօր էք, — վերջիվերջոյ ձեզ յաղթահարելու, ձեր բոլորիդ վրայ հպարտ կերպով թագաւորելու է։ Դա ճակատագրական է և իրերի՝ ոչ մարդկանց՝ երկաթէ տրամաբանութեամբ է, որ լինելու է։

Եւ այն ժամանակ, այսօրւայ աշխարհական ոգով կուրացածներդ, մոլորածներդ, ձեր մազերը փետելով, իբրև ուրացողներ, կընկնէք հանրամարդկային այդ Գաղափարի իրականացման գործի համար զոհւածների անմահ շիրմի առաջ։

ԿԵԱՆՔԻ ՀԱՐՑԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

III

Իւրաքանչիւր անգամ, երբ Բաքւում վիթխարի հրդեհներ են լինում, որոնց շնորհիւ ըստ երևոյթին նաֆթատէրերը ահագին միլիոններ պիտի կրէին, Պետերբուրգի բորսայում այդ նոյն տէրերի նաֆթային ընկերութեանց բաժնեգինները անսովոր կերպով բարձրանում են։ Ինչո՞ւ։ — Որովհետև հրդեհների շնորհիւ շուկայի նաֆթը պակասում է, հետևապէս գինն էլ թանգանում է։

Ֆրանսիական նախկին նախարարապետ Վալդէկ-Ռուսօն էր, որ կաթոլիկ կղերին հալածելու օրէնքը ընդունել տւեց երեսփոխանական ժողովում, իսկ 2—3 տարի անցած նոյն Վալդէկը իբրև փաստաբան վերցրեց կղերականների դատը պաշտպանել դատարանում։ Կը նշանակէ՝ նախարար Վալդէկը այլ կերպ է մտածում, իսկ փաստաբան Վալդէկը այլ կերպ։

Առաջադատական դաշնակցականները երկու տարի առաջ ահագին աղմուկով և համարեա թէ զինու զօրութեամբ իրենց թեկնածու վարդապետին ընտրել տուեցին իբրև թեմական առաջնորդ, բայց դեռ տարին չանցած, նոյն դաշնակցականները կատաղի հալածանք սկսեցին նոյն վարդապետին դէմ. և այսօր, դարձեալ, համարեա թէ զինու զօրութեամբ նրան ուզում են հրաժարեցնել իր պաշտօնից։ Ինչո՞ւ։ — Որովհետև այդ վարդապետը չ՛ուզեց իրենց կամ որ և է մի ուրիշի թմբուկով պար գալ։ Վա՜յ այն յեղափոխական մարմնին, որ իր իսկական գործը մոռացած, առաջնորդական ու վարդապետական խնդիրներով է զբաղւած։

Վերակազմեալ անունով խաչագողների խումբը մեզ հնչակեաններիս դիակ է անւանում և միևնոյն ժամանակ իրենց թերթի մէջ ամբողջապէս մեզմով է զբաղւած։ Վա՜յ այն մարդոց, որոնք միմիայն դիակների դէմ կռւել գիտեն։

Մեֆիստոֆել

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՑԵՑԵՐ

(Նամակ երկրից)

(Շարունակութիւն և վերջ)

Ահա և մի այլ նմուշ Շուբինսկոյի սխրագործութիւններից։

Արդւինցի մի հայ-կաթոլիկ երիտասարդ, Թաքէ անունով, երկար տարիներ կամաւորապէս ծառայելով ռուսաց արծւին՝ զինւորական ասպարէզում ցոյց էլ տւել վերին աստիճանի փայլուն ձիրքեր։ Եւ շնորհիւ դրան նա արժանացած է մի համեստ աստիճանի, — նա նշանակւեց պետ և կառավարիչ Արտանուճի շրջանի ոստիկանութեան։ Բա՜յց ինչ կասէք, որ Ռուսաց կառավարութեան մի հայի շնորհած այդ ողորմելի աստիճանն անգամ չափից դուրս զայրացնում է հայակեր Շուբինսկոյին։ Եւ սկսում են լարել աճառ դաւեր Թաքէին դէմ... Զրպարտութիւններ, լիրբ ամբաստանութիւնների մի տարափ է, որ Շուբինսկին տեղում է «պաշտօնական» հայի գլխին, մինչև որ նրան յաջողւում է, վերջապէ՜ս, հեռացնել Թաքէին Արտանուճի շրջանից և ուղարկել նրան մի տեղ, — Անճա՞ռա, թէ՞ Բորչխա, — ուր հայի հոտն անգամ չ՛կայ...

Նրանից յետոյ միայն հանգստացաւ մեր Շուբինսկին։

Շարունակե՞լ... բայց զզւում եմ և պիտի խոստովանիմ։ Բաւական եմ համարում այդ սոր արարածի մասին խօսածներս։ Այստեղ կը յիշեմ մի փաստ ևս, որի տպաւորութիւնը դեռ թարմ է ուղեղումս և որը նոյնպէս ցոյց կը տայ Շուբինսկոյի սև հոգու պատկերը։

Ներկայ թւականի գարնան Շուբինսկին ներկայացրել էր Կովկասի կառավարչապետ իշխան Գոլիցինին մի ընդարձակ ամբաստանագիր Արդւինցի 22 հայերի դէմ, որոնք, Շուբինսկոյի ասելով, «յայտնի յեղափոխականներ են և պատկանում են Լոնդոնում ու Ժընևում բոյն դրած Հայ Յեղ. կազմակերպութեանց և դրանք են, որ գրգռում են Արդւինի [illegible]... Շատ հաւանական է, որ — գրում է Շուբինսկին — մի օր Արդւինը դառ-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ 20

ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible]-ի

թարգմանեց Ֆրանսերէնէ

Ա. Տ-եան

ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Communisme)

Մեզի համար ազատականութիւն մը պէտք ըլլայ հասնելու և հաւասարութեամբ հետևելու փորձ մը, և յետոյ, դժուար է որ այդ փորձը այնքան դժուար է կատարել անչափ մեծ չափով, ինչ որ անհրաժեշտ է համոզիչ ըլլալու համար։ Այս յամառ փորձը կրնայ գործադրուիլ արհեստներու [illegible] մը, որու էնթ[illegible] մը։ Այս [illegible] մէջ, ընկերութիւնը՝ այս խումբին կողմէ կատարուած ընկերական արդիւնաբերութեան բաժնին վճարումով, կրնայ թողուլ այս բաժինը համայնականներու խումբին և այս վերջինս կրնայ կանոնաւորել [illegible] բաշխումը [illegible]։

Մենք կուզէինք որ յաջողէին ռահվիրաները այն ճանապարհին, որ պիտի առաջնորդէ մարդկութիւնը աւելի բարձր բարոյական ընկերութեան մը, ուր արդարութիւնը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ։ Բայց յաջողութիւնը չատ տարակուսելի է մեզի համար։ Սակայն եթէ փորձը յաջողի, համայնական կանոնադրութիւն մը գործադրելը յանդգնութիւն չպիտի նկատուի, որովհետև այս բարենորոգումը արդիւնք պիտի ըլլայ ոչ թէ յուսոյ երազներու, այլ համոզիչ փորձի մը։

Երբ մարդ այլեւս ուրիշ բան չպիտի ունենայ, բայց եթէ գոհացնելիք դիւրին պէտքեր, երբ ան պիտի կրէ, առանց տրտունջի, իր բաժինը ընկերական բեռէն, նոյն իսկ եթէ իր վայելքներու բաժինը բաղդատաբար համեմատական չըլլայ, երբ աշխատանքը ամենուն համար հաճոյք մը պիտի ըլլայ և ամէն մարդու համար աւելի հաճելի պիտի ըլլայ տալ քան առնել, երբ ամէն տեսակ կարիք և հաճոյք պիտի համեմատուի և գոհացում պէտք մը պիտի ըլլայ, այն ատեն միայն համայնականութիւնը կարելի պիտի ըլլայ։ Այն ատեն արդարութիւնը, օրէնքը ավելորդ պիտի ըլլան և շնորհիւ համայնականութեան մարդկութիւնը պիտի յառաջանայ դէպի անիշխանական իդէալը, ոչ թէ որովհետև անհատը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ, այլ վասն զի իր պէտքերը և փափաքները իրենց գոհացումը պիտի գտնեն ընդհանրութեան շահերուն մէջ. վասնզի բոլոր անհամաձայնութիւնները վերջ պիտի գտնեն և ամէն մարդ պիտի կրնայ վայելել մարմնոյ և հոգւոյ ազատութիւնը։

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է

Աշխատանքի արդիւնքին բաշխումը անհատի ինքնիշխանութեան թողուլ կը նշանակէ տալ առատութեան, կռիւներու, անհաւասարութեան, որ ազատութեան բացառումն է։ Ազատութեան չարաչար գործածութիւնը կրնայ յետադիմութեան (réaction) և յաղթանակի չարիքներու աղբիւր մը ըլլալ։

Ով կը համոզուի որ վերջին դարուն ձեռք բերուած ազատութիւններ իբրև հետևանք պիտի ունենան բանւոր դասակարգի գերութիւնը։

Եթէ անիշխանականները անհատական կամքին աւելի մեծ տեղ տան՝ քան ընդհանուրի բարօրութեան, մարդիկ իրարու հետ պիտի կռուին յառաջդիմութեան համար, իսկ խումբերը՝ գիշերային մշակուած վայրերը։

Կռիւը գոյութիւն ունի ոչ միայն անհատներու, այլ նաև դասակարգերու, երկիրներու և ցեղերու մէջ։ Պիտի կրնա՞նք առնական ժողովուրդներու արշաւանքներէն խուսափիլ։ Եթէ Մոնղոլականները կամ Չինացիները յարձակին Եւրոպայի հարստութիւններուն և արուեստական հրաշալիքներուն վրայ, անխուսափելի թէ զինուորութիւնը այնքան ատեն պիտի ընծայէ մեր ընդդիմադրութիւնը, որ պիտի կորսնցնենք հարիւրաւոր սերունդներու աշխատութեան պտուղը։

Ուրեմն, եթէ կուզենք խուսափիլ թշնամութենէ և գերութենէ, պէտք է որ զոհենք քիչ մը մեր ազատութենէն և կամովին հպատակինք կարգապահութեան մը, որովհետև առանց ատոր յաղթութիւնը անկարելի է։

(Շարունակելի)

նայ ․ սասանէջ անբուժական խլրտումներին«…

Տեսնելով այդ 22 անձանց ցուցակը՝ մարդ զարմանում, ապշած մնում է և մի րոպէ մտածում՝ թէ ի՞նչ կը լինէր դրանց վիճակը, եթէ Գոլիցինը հաւատար այդ պաշտօնատէրին... Բայց կառավարչապետը շատ լաւ գիտենալով իր մալի հալը՝ յիշեալ 22 հայերի անուանց ցանկը ներկայացրել է ժեներալ Դրեակինին և վերջինիս կարծիքը խնդրել ցուցակագրուածների անձնաւորութեանց մասին։ Անկողմնապահ ժեներալը քննելով և հաստատելով որ Շուբինսկին անձնական հաշիւներ ունի այդ հայերի հետ՝ պատասխանել է Գոլիցինին ինչպէս հարկն է...

Հաստատ աղբիւրից տեղեկացանք, որ Արդւինի գաւառապետութեան պաշտօնից հեռացուած է Շուբինսկին։ Տեսնենք՝ սրանից յետոյ ո՞ր գաւառն է քարուքանդ անելու այդ գազանը։

Կովկաս Իւպիտեր

ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՄԸ

Հայրենիքէն վերադարձած ազգակից մը կը նկարագրէ հետեւեալ մորմոքիչ դէպքերը, զորս կը փութամ հաղորդել «Վերածնութեան» ընթերցողներուն։

— Խարբերդի Ամերիկեան հիւպատոսը Թուրք կառավարութեան գործ դրած խժդժութեանց վրայ զայրանալով մեկնած է իր պաշտօնավայրէն դէպի Ամերիկա։

Ապահովութեան բացարձակ չգոյութեան պատճառով, այս տարի, տարեկան հարցաքննութենէն յետոյ, Խարբերդի Ամերիկեան Եփրատ գոլէճի գիշերօթիկ ուսանողները չկրցան իրենց սովորական արձակուրդը վայելել՝ գիւղերը օդափոխութեան երթալով։

— Ուսուցիչ Սիմոնեանը բապանող ոճրագործին անտեղի զըրպարտութիւններուն վրայ, քանի մը ամիս առաջ, քաղաքիս երևելի անձնաւորութիւններէն 48 հոգի կը ձերբակալուին։ Քեսէրեկցի Համիտ անունով արիկայ Թուրք ոստիկանը ամէն օր, երեկոյեան ժամը 9–էն մինչև առաւօտ, անգթօրէն կը տանջէ, կը գանակոծէ զանոնք ըսել տալու համար անոնց թէ՝ «այրինչ անձինք յեղափոխականներու հետ յարաբերութիւն ունին»։ Ոմանք բանի ստիպման տակ կը խոստովանին իրենց յեղափոխական ըլլալը և յայտնութիւններ ալ կ՚ընեն կասկածի ենթակայ հարուստ հայերու համար։

— Եփրատ գոլէճի առաջնակարգ ուսուցիչներէն բրոֆէսոր Թէնէքէճեանն ալ, ինչպէս յայտնի է, բանտարկուած է յարդ։ Քոլէճի տարեկան հարցաքննութեան առթիւ, թէ տնօրէն Մր. Գարնըմ և թէ Ամերիկեան հիւպատոսը յատկապէս դիմումներ կ՚ընեն կառավարութեան, գէթ մէկ օրուան համար, իրենց երաշխաւորութեան տակ, արձակել Թէնէքէճեանը, որպէսզի իր աւանդած դասերուն քննութիւնը կատարէ և ապա վերադառնայ բանտ։ Սակայն կառավարութիւնը կը մերժէ։ Մր. Գարնըմ կրկնակի դիմումներէ յետոյ, կը յաջողի բանտը այցելել և տեսակցիլ Բր. Թէնէքէճեանի հետ։ Այսպէս բանտարկեալներու կացութեան մասին տեղեկութիւններ հաւաքելով, մր. Գարնըմ Անգլիական հիւպատոսին հետ եղելութիւնը կը հեռագրեն Պոլիս։ Այս դիմումներուն վրայ, 48 բանտարկեալները շղթայակապ 6 սայլի վրայ լեցուած՝ գանակոծելով կը փոխադրեն Մեզրէ։

— Ռուբէն Զարդարեան՝ ուսուցիչ Ազգ. Կեդր. վարժարանի որ նախապէս ձերբակալուած ու հարցաքննուելէ յետոյ ազատ արձակուած էր, երկրորդ անգամ նորէն կը ձերբակալուի։ Տունը մանրակրկիտ խուզարկելով, կը գտնեն 2 զէնք և թղթի կտոր մը, որուն վրայ գրուած էր «մենք յեղափոխականներ ենք»։ Աւելորդ է ըսել թէ՝ Թէնէքէճեանի ու Զարդարեանի տունը գտնուած զէնքերը և թղթի կտորը ոստիկան Համտիի մեքենայութիւններուն արդիւնքն էին։ Այդ թղթի պատճառով Զարդարեան սոսկալի տանջանքներու կենթարկուի։ Գարանոցն ու ոտքերը շղթայի զարկած գանակոծելէ ետքը, գլուխն ալ երկաթէ շրջանակով մը կը պրկեն այնքան, որ գանկին ձախ կողմը կը ծակի։

— Գ. Սէմէրճեան ձերբակալելով տունը կը խուզարկեն, բայց բան մը չի գտնելով անխնայ կը ծեծեն զանիկա, անդամալոյծ վիճակի հասցնելով։ Եւ որպէսզի իրենց վայրագութիւնը պարտկեն, պատուհանէն վար կը նետեն խեղճը, տարածայնելով թէ ինքնասպան եղած է։

— Մկրտիչ Սոփանեան՝ գեղարդ՝ կը ձերբակալուի և տունը խուզարկելու միջոցին կը գտնեն անոր որդւոյն դպրոցական կրօնագիտութեան ձեռագիր տետրակը… որ կ՚ըլլայ յեղափոխական վնասակար գրութիւն մը։ Յիշեալին աղջիկը, որ ծննդաբերութեան մօտենալուն պատճառով հօրը տունը եկած էր, երբ կը տեսնէ իր հօրը վայրագ կերպով ծեծուիլը, չկրնալով լուռ հանդիսատես մը ըլլալ՝ օգնութիւն կանչելու համար դուրս կ՚ելլայ։ Ոստիկանները այդ տիկնոջ յանդգնութեան վրայ կատղած՝ զայն կը գանակոծեն ու անջրդի առւակի մը մէջ ընկելով կ՚անշնչացնեն դժբախտ կինը։ Իսկ 14 տարեկան վերոյիշեալ պատանին Տէրվիշ Մահալէի ձորին մէջ բռնաբարելէ յետոյ կը բանտարկեն իր վնասակա՛ր ձեռագիր տետրակին համար, և բաւական ժամանակ յետոյ միայն ազատ կ՚արձակեն։

Խարբերդի չափահաս աղջիկները և պատանիները չեն կրնար փողոցները առանձին պտըտիլ զարհուրելով այդ քստմնելի դէպքերէն, որոնք յաճախ կը պատահին և հեղինակները անպատիժ կը մնան։

— Հարուստ վաճառական Հաճի Յակոբ Թէրմանեանի տունն ալ խուզարկելով ո՛չ թուղթ կը գտնեն և ո՛չ զէնք, բայց խեղճ մարդը շղթայակապ կը բանտարկեն պատճառ ցոյց տալով անոր Զարդարեանի և Բր. Թէնէքէճեանի հետ ունեցած բարեկամական յարաբերութիւնները։

— Կոտորածէն ետքը Կեսարիայէն գաղթած ընտանիքի տէր չորս երիտասարդներ ալ ձերբակալելով չարաչար կը տանջեն և ապա զայրանալով անոնց անընկուն արիութեան և դիմադրութեան վրայ՝ չորսն ալ ցիցի վրայ զարնելով կը մեռցնեն։

Թէ՛ քաղաքին և թէ՛ գիւղերուն մէջ դրացիական և բարեկամական յարաբերութիւնները, երթեւեկը դադրած են բոլորովին։ Սարսափը տիրած է ամբողջ Նահանգին մէջ։ Անոնք որ Թուրք ըլլալու բարեբախտութիւնը և քուրդ ըլլալու առաւելութիւնը ունին, չեն ենթարկուիր գազանային ոճիրներու, բարբարոսական կեղեքումի և չարատանջ ըլկումի ու բռնաբարութեան...

Աղեքսանդրիա Յ. Նարպէյեան

ԱՒԵՏԻՍ ՆԱԶԱՐԲԷԿ 2

ՉԱՐԱԽՕՍ ԹԶՈՒԿԸ

(Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ ԵՒ Cie ՀԱՍՑԷԻՆ)

* * *

Հետեւել Առաքելեանի չարախօսութեան ամէն սոփեստութիւններին, աւէ-կոչերին, բանդագուշանքներին, քրքրել նրա ալքեմական երեւակայութեան հնարած անգթերի սատկանըման պատմուածքները, վերջապէս թափանցել նրա սրտի ու մտքի ծածուկ և անխոստովանելի չարժառիթները — անել այդ բոլորը նշանակում է մեզ վտանգի ենթարկել նրա գլխին դաստիարակ դեր կատարելու եւ այդպիսով ամէն մի քայլափոխում ստիպուած լինելու բանալ նրան սուտխօսութիւնների, կեղծաւորութիւնների ու զըրպարտութիւնների մէջ։ Այդպիսի աշխատանքից մեզ ազատում է վտանգ՝ ենթակայ լինել ծուլային յայտնի հիւանդութեան։ Մեր ինքնակոչ դատախազ-կինտոսոփոսը մեր դէմ իր հրատարակած բրօշիւրում ինչպէս մեզ չէ, որ քննադատում է, այլ ներկայացնում է իր սեփական բարոյական ախտերը։ Փոխ առ փոխ նա երեւան է գալիս զանազան գլխարկների տակ, ծաղրածուի նման, և տարբեր գոյների տակ, քամէլէօնի նման։ Փոխ առ փոխ նա թափում է կոկորդիլոսեան արցունքներ, հագնում է բարեպաշտ պառաւ կնկայ շրջազգեստ, դիմում է հաւատալից խղճմտանքին՝ դնելով իր երեսին ազուէսի դիմակ — ինչ որ նրան շատ սազում է, խօսք չունենք. — ապա տակառաբօսի յայտնի դատաւորի պէս փրփրում է մեր բարոյականութեան, սուտխօսի փախախը խաղալով մինչեւ աչքերը՝ պոռոտախօսական զըրպարտութիւն է չոքում մեր գլխին, եւ ի վերջոյ այդ բոլորը խառնում է իր սափոր, անուշ ու թէեւ ածի այն ապուրի մէջ, որ կոչւում է կինտօյական կամ չուկայական հայհոյանք, մի լեզու ասկայն, որ բնական ենք գտնում նրա պէս մարդկանց բերանում։ Թւականելով Առաքելեանի գոյները, պէտք է մասնանիշ անենք նախ նրա գերակատարութեան մի գլխաւոր յատկութեան վրայ։ Այն ամէն մարդկանց նման, որոնք իրանք իրանց յարգել չը գիտեն — մի բան, որ Առաքելեանից պահանջելն անմտութիւն կը լինէր, որովհետեւ ինչ ունի, որ յարգէ — նա իր կեղտոտ թաթերը խոթում է ուրիշների սրտերը, մտնում ուրիշների ընտանեկան ու ներքին խնդիրների մէջ. Նրանք ո՛չ մէկ օտար անձի չեն կարող վերաբերել ո՛չ մի տեսակէտից եւ ո՛չ մի պայմանի տակ եւ որոնց բնաւորութիւնը մէկ օտար ձեռնով հանապատասխանում է գիշերային գողի պէս ուրիշի տունը թափանցելու սիրագործութեան։ Մենք անաչառ չենք լինել սակայն, եթէ զանց առնենք այն կէտը, որ Առաքելեանը սովորել է գործածել խոշոր-խոշոր բառեր, օրինակ՝ հայրենասիրութիւն, ազգասիրութիւն, սէր, խղճմտանք, բարոյականութիւն, բառեր, որոնցով նա ջանք է անում սրբել իր փտած ու բութ ակռաները մեզ թունաւոր կերպով խայթելու, որպէս եւ հասարակութեան աչքին թոզ փչելու համար։ Այդ բառերը սակայն այնքան սազում են նրան, որքան ձիու թամբը կովին, կամ սիփամարգի փետուրները հաւին եւ կամ արծւի կտուցը՝ կկուին, որի չնչաւոր սովորութիւնն է ուրիշ թռչունների բոյնը մտնել կամ քանդել...

* * *

Զրպարտել հասարակութեան անձնական խնդրով խառնուել մէկ անհամեստ գեր է. բայց կան պարագաներ, երբ այդ դերից խուսափելը կարող է գայթակղական մեկնաբանութիւնների առիթ լինել չար լեզուների կողմից։ Ինչ ուզում էք՝ ասացէք. բայց անհերքելի ճշմարտութիւն է հարկաւոր բանդագուշելու, զրպարտելու, չարախօսելու համար այն անձի վրայ, որի անունը, ինչպէս խոստովանում է ինքն Առաքելեանը, «երկար տարիներ կապուած էր մեր ազգային կեանքի անձնաւորութեան երեւոյթի. Խրիմեան Հայրիկի [illegible] արժանաւորներէն մէկն, հայ յեղափոխական գործի հետ»։ Նոյնպէս անամօթ քաջութիւն է հարկաւոր ասպարէզ համար նոյն այդ անձի սրտի եւ ներքին կեանքի մասնաւոր եւ ընտանեկան կապերի մէջ մտնելու եւ արտայայտելու մէջ։ Մենք գիտենք սակայն, որ գրանով մեր չարախօս թզուկը մի ձիգ է թափում նախաւ տեսակ, թէեւ խիստ պէս կորցնում է ամէնի գլխին կեղծաւորութեան պարտքը։ Անտարակուսելի է, որ այս վերջին պարագան պէտք է ուրախացնէ ամէն ազնւամիտ մարդու, որովհետեւ պահպանել այն կենդանական ցեղին, որի ախպարն է մեր այդ ախտաւոր տղեկը, մի կատարեալ զզուանքութիւն է։ Եւ ինչ. Առաքելեանը հա՛յ է, եւ մենք ամօ՛թ ենք զգում մեր ազգի համար։

(Շարունակելի)

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ԽՄԲԱԿԻ
ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ԶՈՀԸ

Մեր ստացած վերջին տեղեկութիւններէն կը պարզուի թէ Հերձուածի վարձկան գործիքին վերջին երկու զոհերն եղած են Կովկասի Պատգամաւորներէն Համբոը և Ռստոմը, որոնց թաղման արարողութիւնը կատարուած է անցեալ հինգշաբթի օրը։

Հանգի՛ստ ձեր ոսկորներուն, սիրելի՛ ընկերներ։ Ձեր անմոռաց յիշատակը մեր սրտերուն խորը անջնջելի պիտի մնայ և քանդակուած՝ Հայ տարեգրութեան մէջ, եկող սերունդներուն արհամարհանքն ու անէծքը տեղացնելով Հայութեան այդ մրուրին, — Հերձուածի, — գլխուն։

ԴԱՒԱՃԱՆ ՀԵՐՁՈՒԱԾԻ
ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյ. 12 թուականով Եւրոպ. Թերթերուն կը հեռագրեն թէ՝ «Երէքշաբթի օր, փոստի միջոցաւ Հնչ. Կեդրոնը ղրկուած է պօլսա մը պաշտօնական ծրար մը, որ անմիջապէս ոստիկանութեան յանձնուած է»։

Դաւաճաններու ծրագրած այս բարբարոսական դէպքէն մէկ քանի օր առաջ, Կեդրոնը կըստանայ ձեռքի մեքենայով տպագրուած անստորագիր նամակ մը, որով կըզգուշացնեն Կեդրոնի անդամները և կը ցաւին որ ամսոյս 14-ին դարձեալ անոնցմէ ոմանք պիտի սպանուին։ Նամակագրի կասկածը քիչ է մնացեր որ իրականանայ արիւնալի տեսարան մը պարզելով։

ՀՆՉԱԿԵԱՆ
ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ
ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Այսօր տեղի ունեցաւ Քաֆէ Օտեսայի մէջ պր. Հրաչատ Կամսարի բանախօսութիւնը ինքնակալութեան տեղւոյս հայ հասարակութեան։

Պր. Ատենախօսը հակիրճ կերպով տեսութիւն մը ըրաւ հայկական յեղափոխութեան անցեալին վրայ, բացատրելով յեղափոխական Գաղափարի ծագումը հայութեան մէջ՝ 78-ական թուականէն սկսեալ, ուսկից յետոյ, — 88-էն մինչև 90-ական թուականները, — այդ Գաղափարը աւելի ու աւելի մեծ ծաւալ ստացաւ և մանաւորապէս՝ շեշտեց Հնչակեան Կուսակցութեան կազմակերպութեան և պրոպականդայի մասին ու կանգ առաւ 89—95-ի յեղափոխական այլ և այլ խումբերու շարժումներուն վրայ։ Ապա սրտաճմլիկ կերպով և տխուր գոյներով ուրուագծեց այն սարսափելի կոտորածները, որոնք ի գործ դրուեցան 1895-ին և 96-ին Մեծ-Մարդասպանի ձեռքով։

Խօսելով հայութեան և մանաւորապէս Հնչակեանութեան մէջ առաջացած ընդհանուր ռէակցիային մասին՝ որ սկսաւ 96-ի Հնչակեան պառակտումով, խիստ կերպով քննադատեց արարքը այն կարգ մը փճացածներուն, որոնք թաքուն նպատակներով եկած սպրդած էին Հնչակեան շարքերուն մէջ։

Յարգելի Ատենախօսը ընդարձակ կերպով բացատրելով Կովկասի վերջին շարժումները և անոնց հիմնական պատճառները, ծանրացաւ ռուսահայերու վրայ՝ ընդգծելով անոնց դերը հայկական յեղափոխական կեանքի մէջ։ Մատնանիշ ըրաւ անոնց դրութիւնը և նուազ ուշադրութիւն դարձնելը դէպի Թրքահայ դատը 10 տարի առաջ, և անոնց վճռական յեղ. տեսակէտով եկեղեցապատկ. կալուածներու գրաւումէն ետքը։

Վերջապէս խօսելով Հնչակեան Պատգ. Ժողովի մասին, որ վերջերս աւարտեցաւ, պարզեց Կուսակցութեան ներկայ գործունէութիւնը, ինչպէս նաև յայտարարեց Պատգ. Ժողովի այն որոշումը, որով խստիւ կարգիլէր եղբայրասպանութիւնը Հնչակեան շարքերուն մէջ, կը պախարակէր այն ոճրագործութիւնները, որոնք կատարուեցան Ալֆարիստներու կողմէն և որոնց զոհերը դարձան Սագունի, Իզմիրեան և Գրիգորեան, Պատգ. Ժողովի շարունակութեան միջոցին իսկ։

Բացարոշ կերպով յայտարարեց յարգելի ատենախօսը ըսելով՝ «Մենք խստիւ կը դատապարտենք այն կարգ մը ոճրագործութիւնները, որոնք կը կատարուին հայ ոճրագործներու ձեռքով, յեղափոխական գործիչներու վրայ և կը պատասխանենք անոնց՝ ուղղելով մեր արհամարհանքը և զզուանքը այն դարշելիներու հասցէին, որոնք յանդգնեցան և կը յանդգնին դեռ ևս այդ ազգակործան ուղղութեան հետևիլ։

Մենք դէմ ենք սոյն ոճրագործութիւններուն, եթէ երբէք ատոնք նորէն տեղի ունենան մինչև իսկ մեր շարքերուն մէջ, որովհետև լաւ համոզուած ենք, որ այդ ուղղութիւնը մեզ կը տանի դէպի կատարեալ անիշխանութիւն և բարոյական անկում, որով և հայկական դատը կը վիժի։ Մենք չենք ուզեր ու հոգեհանգիստ ընել այդ սպանութիւններու համար, այլ կը շարունակենք մեր Ս. Գործը և կը հետևինք այն գործունէութեան, ինչ որ մեր ծրագիրը կը թելադրէ մեզի»։

Յիշեալ վճռական յայտարարութեան միջոցին, ժողովուրդը ոգևորուած՝ մի քանի անգամ բուռն կերպով ծափահարեց Ատենախօսը։

Ժողովը վերջացաւ որոտընդոստ ծափահարութիւններով և ներկայ եղող հետաքրքիր ազգայինները եկան շնորհակալութիւն յայտնեցին Ատենախօսին և մեկնեցան շատ գոհ ու լաւ տըպաւորութեան տակ։

Ժողովէն ետքը հանգանակութիւն մը բացուեցաւ ինպաստ Հնչակեան Կուսակցութեան, որուն արդիւնքը կը յուսացուի թէ հասնի կարևոր գումարի մը։

2 Նոյ. 1903 Շանթ
Սօֆիա

ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
II.
(շարունակութիւն)

Պ. Վարդօի յօդուածներէն կը քաղենք հետևեալ կտորը, ուր կը ցոլանայ անոր մանր-պուրժուազական հոգին։

«Մեր առաջին եւ էական նպատակն է այդ բնաջնջումի առջեւը առնել ընդմիշտ եւ ապահովել մեր ցեղի յարատեւութիւնը։ Այդ դժուարին գործը յաջողութեամբ առաջ տանելու համար մեզ պէտք են մեր ժողովրդի բոլոր խաւերը—բուրժուա, կղերական, գիւղացի եւ նոյնիսկ ամենաջնջին թիւ ունեցող բանւորը, որովհետեւ դրանք բոլորն էլ կարող են մեր գոյութիւնը փրկելու գործին թէ նիւթական եւ թէ բարոյական միջոցներ հայթայթել։ Եւ այսպիսի պարագաներում երբ մենք մեր ժողովրդային զանազան խաւերի մէջ արհեստական կերպով, հրագանքների ենթարկելով, խրամատներ ստեղծենք, բացարձակապէս դաւաճանած կը լինենք մեր ամբողջ ցեղի փրկութեան գործին»։ *)

Այս քաղուածքէն պարզ կերևի թէ ինչպէս մանր-պուրժուազական փիլիսոփը իր սեփական դասակարգին ազատագրութեան մասնաւոր պայմանները կը ջանայ ներկայացնել իբրև ընդհանուրի բարեկեցութեան պայմաններ և իր դասակարգի մասնաւոր շահերը ու դասակարգային եսականութիւնը՝ (égoisme) իբր ընդհանուրի շահեր եւ ալդրուիստական սկզբունք։ Աւելորդ է ըսել որ մենք ամենէն առաւել անկեղծօրէն կը փափաքինք Հայաստանի, հայ մանր-պուրժուազիայի եւ նոր ծագող հայ պուրժուազիայի ազատութեան։ Բայց այդ մեզ չարգիլեր որ լուսաբանենք այն հակասութիւնը, որ գոյութիւն ունի հասարակական դասակարգերու շահերու մէջ։ Մեր չեշտելիք հիմնական կէտը սա է որ Հայաստանի քաղաքական ազատութիւնը—յառաջդիմական քաղաքական յեղափոխութիւնը — հայ բանւորները պիտի օժտէ անոնց փափաքած ազատութիւնով, ինչպէս Ապրիլեան ապստամբութիւնը չպարգեւեց Պուլկար բանւորներուն այն բարօրութիւնը, որուն կը ձգտէին անոնք։ Հայ յեղափոխութեան այգը պիտի աւետէ հայ բանւորներուն Nuovi tormenti, e nuovi turmantati **)

Աւելի դիւրըմբռնելի ըլլալու համար, ուրուագծենք մեր յարաբերութիւնները դէպի հայ յեղափոխական գործը։

Մեկնման կէտ ունենալով այն սկզբունքը, որ ինչպէս Պուլկար սոցիալիստներուն համար Մակեդոնական հարցը, այնպէս ալ հայ սոցիալիստներու համար հայկական խնդիրը ազգայնական հարց չէ այլ քաղաքական ***), որովհետեւ եթէ Թիւրքիա [illegible] երկիր մը ըլլար եւ՝ ընդունակ ու պատրաստակամ՝ լուրջ բարենորոգումներ ներմուծելու, հայկական հարցը գոյութիւն պիտի չունենար, ինչպէս պուլկար սոցիալիստներուն համար գոյութիւն չունի Տոպրուճայի հարցը եւ Ֆրանսացի ու Գերմանացի սոցիալիստներուն համար՝ Ալզաս Լօրէնինը։ *)

Միւս կողմէն նկատելով այն ճըշմարտութիւնը, որ ամէն մէկ հասարակական շարժման առաջին խնդիրն է սահմանագծուիլ իրեն մօտակայ շարժումներուն հետ, հետևաբար, հայ սոցիալիստները չահագրգռող առաջնակարգ խնդիրը յեղափոխական բոլէգարիաթ կուսակցութեան կազմակերպութիւնն է։

Թիֆլիզ Ա. Ցախուրեան

(Շարունակելի)

---

*) «Շարժում» No 548, ստորագծուածները մերն են. Ռ. Ց.

**) Նոր չարչարանք ու նոր չարչարուողներ։ Տանթէ

***) Տես Պուլկ. սոց. կուսակցութեան Ռուսճուգի գոնկրէին արձանագրութիւնները՝ նիստ 12-րդ եւ կամ Ново Време, No 7. 1903.

Վառնայի փալասի ննդամիտ խմբագիրը վերջերս զառանցելու ախտէն բռնուած ըլլալով կերևայ իր հիւանդ երևակայութեան աշխարհը թափառելու պահուն, ըլինքը "սպաննելու" փորձող անգոյ անձերու հանդիպեր է։

Միամի՛տ մարդ։ Չենք ըսեր յեղափոխական մը, այլ նոյն իսկ պարզ անհատ մը անգամ չպիտի ուզէր նոյն իսկ հետաքրքրուիլ այդ բարոյապէս ու մտաւորապէս արդէն մեռած անձին անպէտ կաշիովը, որպէսզի չի պղծէ իր ձեռքերը և այդպիսով պատիւ մը ըրած ըլլայ այդ վարնոյ տիպին՝ զանիկա անմահներու կարգը դասել տալու համար ... Ալֆարական դաւաճան խմբակի ձեռքով։

Հասարակութեան արդարացի զայրոյթը իր վրայէն հեռացնելու համար փալասի գրչակին յերիւրած այս պատմութիւնը շատերուն ծիծաղը շարժած է։ Եւ ինչպէ՞ս չծիծաղի մարդ, երբ հրապարակաւ ոճրագործ խմբակի թմբուկը զարնող գրչակիր ասպետը անպաշտութեան դիմակ կը հագնի և "հայրենասէ՞ր"... կը ձեւանայ. մինչդեռ, քանի մը ամիս առաջ, մեր անմահ Սագունի Կովկաս դառնալը մատնանիշելով հրապարակային մատնիչի դերը կըստանձնէր։ Կը բաւէ ա՛ս միայն, երբ բարոյական ոճրագործ խարանելու՝ առանց սար ալ այդ մրոտած ճակատը հասարակական խարանին, ուսկից հանրութիւնը չպիտի կրնայ ո՛չ մէկ ատեն մտաւորական առողջ սնունդ մը ստանալ, քանի որ այդ միտքը՝ արդէն փտած ու տրամադիր ծառայելու հայութեան անարգ վիժուածքը եղող Հերձուածին, դեռ շա՜տ ապականութիւններ արտադրելու հակամէտ է՝ հասարակութեան մէկ միամիտ մասին փշրանքներով իր աւելորդ գոյութիւնը քաշկռտելու համար։

---

*) «Շարժում»ի 544 թիւին մէջ պ. Վարդօ անխղճօրէն կը ճգնի վերադրել հռչակաւոր Պէպէլին կարգ մը յիմարութիւններ։ Ցոյց տալու համար ընթերցողին որ այս խմբագրին չարամտութիւնը չափ չունի, մենք կը յանձնարարենք կարդալ «Շարժում»ի վերոյիշեալ թիւին առաջնորդողը եւ բաղդատել հետևեալ յայտարարութեան հետ, որ կը գտնուի 1871-ին Լիբքնեխտի խմբագրած եւ Պէպէլէն ալ ստորագրուած մանիֆէստի մը մէջ։ «Ալզասի միացումը յափշտակութիւն մըն է, մի կողոպուտ է, որին անպատուում է Գերմանիայինս», տես «Հանդէսի» II թիւը։

Печатница Б. Н. Малджиевъ—Русе
Отговорникъ: Степанъ Г. Степанянъ